

wellicht heeft die opmerking iets te maken met mijn grotere hang naar encyclopedische 'overzichtelijkheid'.

Koen RAES

SAMUEL BECKETT

Carla Locatelli, *Unwording the World. Samuel Beckett's Prose Works After the Nobel Prize*, Philadelphia. University of Pennsylvania Press, 1990, 275 blz., £ 27, 50, ISBN 0 8122 8232 9

Peter John Murphy, *Reconstructing Beckett. Language for Being in Samuel Beckett's Fiction*, Toronto. University of Toronto Press, 1990, 216 blz., £ 27,50, ISBN 0 8020 5868 X

Hoewel de Ierse auteur van novellen en theaterstukken, Samuel Beckett (1906-1989), zijn belangrijkste werken in het Frans heeft geschreven — een groot deel van zijn leven woonde en werkte hij in en om Parijs — komt de grootste en meeste academische aandacht voor zijn oeuvre uit de angelsaksische wereld. Al vele jaren woedt er in een aantal Amerikaanse en Canadese universiteiten een ware 'Beckett-Forschung' die haar weerga op het Europese continent niet kent — hoewel de jongste tijd een opleving van de Beckett-belangstelling waar te nemen valt, zoals tijdens het Beckett-festival in Den Haag in het voorjaar van 1992 is gebleken. Hoedanook, Beckett blijft fascineren, hoewel het zich met zijn werk inlaten toch geen pretje is. Heel wat novellen, romans, korte stukjes en toneelstukken kunnen zeker niet gemakkelijk heten en stellen het uithoudingsvermogen van de lezer op de proef. Er is echter nog meer : ondanks het soms groteske karakter van de uitgebeelde wereld, valt een morbide dimensie niet te ontkennen, zodat men niet zomaar naar een boek van Beckett grijpt. Men kan dit in een zekere zin ook van Kafka zeggen, maar de vergelijking gaat niet volledig op, omdat Kafka steeds een helderheid heeft nagestreefd die men bij de Ierse auteur niet kan terugvinden, met als gevolg dat Kafka's Verzameld Werk als zoete broodjes wordt verkocht.

De twee boeken die we hier recenseren zijn exemplarisch voor de recente zoektocht naar betekenis en zin in het oeuvre van Samuel Beckett. Het eerste, van de Italiaanse geassocieerde hoogleraar Engels aan de universiteit van Bologna, Carla Locatelli, die in de Verenigde Staten werkzaam is geweest, is een heel gesofisticeerde studie die uitvoerig van de hedendaagse deconstructionistische literatuurtheorie gebruik maakt. Het boek bestaat uit twee uitvoerige delen. Het eerste is inleidend en schetst nauwgezet Becketts evolutie in zijn evocatie van het subject in de verhouding tot de wereld en de thema's die deze evocatie ondersteunen en vormgeven. Tegelijk gaat Locatelli een uitvoerige dialoog aan met de bestaande secundaire literatuur om haar eigen deconstructionistische positie in de literatuurtheorie en in de hermeneutische praktijk af te bakenen. Deze positie wordt nu niet

formalistisch bepaald; het is veeleer Becketts deconstructionistisch en destructurerend schrijven, waarin hij de wereld ont-woordt, dat Locatelli ertoe aanzet zich in deze post-gadameriaanse hermeneutiek te begeven.

Dit eerste deel van het boek bevat drie hoofdstukken die men haast als zelfstandige essays kan lezen. Het eerste hoofdstuk behandelt de evolutie van types van betekenissen in Becketts narrativiteit. De auteur onderscheidt drie fasen in de novellen : een strijd met het realisme, een afbraak van de verhaaltrant, en tenslotte een uitholling van het gesproken woord, zodat men zich uiteindelijk kan afvragen of het spreken bij Beckett nog een subject-in/van-de-wereld vooronderstelt. In de analyse van deze evolutie schenkt Locatelli de nodige aandacht aan verschillende linguïstische functies die de 'peripetieën' in Becketts verteltrant bewerkstelligen : de parodie, de fragmentering, de logorrhea, de negatie. In het tweede hoofdstuk bespreekt de auteur het komische bij Beckett dat zich door een koesteren van het twijfelachtige laat kenmerken. Het heeft iets ontwrichtends omdat het in zijn werkzaamheid culturele gewoonten destabiliseert; tegelijk betekent het komische bij Beckett een kritiek op de cultuur van het logocentrisme. Wanneer in het vroege werk van de Ierse auteur het komische intra-literaire referenties bevat, verdwijnen die in het latere werk en wordt het komische zelf tot op het bot absurd : alles verbrokkelt in versprekingen, 'mis-sprekingen' ('missayings'). In een derde hoofdstuk maakt Locatelli een vergelijking met Becketts latere theaterwerken die nauwelijks nog iets voorstellen en een extreem reductieve communicatieve strategie uitvoeren; ook hier kan men het hebben over 'un-representations' of 'misrepresentations' van het aleatorische theater waarbij de figuren in een extreem solipsisme zitten opgesloten.

Het tweede deel van *Unwording the World* bestaat uit drie uitvoerige en indringende analyses van Becketts tweede trilogie : *Company*, *Mal vu mal dit* en *Worstward Ho*, drie korte novellen die — inderdaad — voor de hermeneutiek een hele uitdaging betekenen. Van *Company* zegt Locatelli terecht dat het een problematisch-(aporetisch) epistemologische 'vertelling' is van wat iemand 'zegt' als hij in absolute zin een eenzaam *cogito*, en bijgevolg de spiegel voor zichzelf is. Het ik omvat hier alle fragmenten van het zelf zonder referentie naar een Ander. Juist daarom is dit 'subject' onvermijdelijk van zijn eigen discours vervreemd. *Mal vu mal dit*, een verhaal dat Locatelli in de Engelse versie leest, hoewel oorspronkelijk in het Frans geschreven, correleert het slecht zien binnen het epistemologische veld van het inadequaats spreken. De Engelse titel luidt *Ill seen ill said* en krijgt met deze 'illness' wel een ander perspectief dan het slechte van *Mal vu mal dit*; men kan hier wellicht van 'une maladie' gewagen. Hoedanook Locatelli leest deze tekst als de illustratie van de werkelijke kracht van de taal, "omdat de referentiële hoedanigheid van de woorden als de ongezogene index of aanwijzing moet worden opgevat van onze betrokkenheid op ontliefelijke figuren. In deze 'novelle' zien we de taal als het leven werkzaam, de leegte vermijgend dat het soms zoekt, terwijl we leren dat de 'face value' van onze vaststellingen niets anders dan 'slecht gezien slecht gezegd' zijn" (blz. 218). Het laatste hoofdstuk bespreekt het haast onleesbare *Worstward Ho*, een van de laatste 'dingen' die Beckett heeft geschreven. Voorbij de intentionaliteit van de mentale acten en van de a-temporele bepalingen van het linguïstisch systeem, ontwikkelt het, zo meent Locatelli, via de onbereikbare nulgraad van de voorstelling, de evocatie van de niet uit te schakelen voorstelling als *arché*, als het onherleidbare mechanisme van ons 'in-de-wereld-zijn' (blz.

35). Het lijkt wel een taalkundige anti-acrobatische worsteling die in een gebrabbel uitmondt, omdat hier nauwelijks nog iets overblijft van de traditionele mimetische adequatie. Het is een uitspreken van 'missayings', en precies dit laatste 'uitspreken' is de daad die wordt gesteld. De 'unwording' wordt hier bijgevolg tot het uiterste gedreven; de leegte wordt de enige werkelijkheid en 'alles eindigt eindeloos', zoals Beckett ooit eens zei naar aanleiding van de schilderijen van zijn Nederlandse vriend Van Velde.

Carla Locatelli heeft deze drie teksten van Beckett met een bewonderenswaardige eruditie gelezen en ontleed. In haar hermeneutisch concept heeft ze gebruik gemaakt van een instrumentarium dat ze aan Derrida, Deleuze, Foucault, Lacan en De Man heeft ontleend. Hierbij heeft ze het onmiddellijke contact met de tekst nooit losgelaten en heeft ze Beckett niet uit het oog verloren om hem in de theorieliteratuur te verdrinken, zoals vandaag zo vaak in academische middens gebeurt.

Reconstructing Beckett van Peter John Murphy getuigt al van evenveel ambitie en gedrevenheid (als het eerste boek) om iets ernstigs met Beckett aan te vangen. De auteur wil ingaan tegen de 'hardnekkige gemeenplaatsen over Becketts nihilisme'. Hij wil daarom zijn auteur op zo'n wijze reconstrueren voor de wereld van de literaire kritiek om aan te tonen dat Beckett een nieuwe taal biedt. Het gaat hier om vernieuwende combinaties van de formele en ontologische dimensies van de taal in het perspectief van een hereniging van woord en wereld aan de hand van wat Beckett zelf ooit 'the proper syntax of weakness' heeft genoemd. De hele opzet van de Ierse auteur zou erin bestaan een taal via zijn exploraties te ontwerpen opdat er zijn zou zijn in de literatuur; op die manier zou hij zich bij de traditionele morele verantwoordelijkheid van het schrijverschap aansluiten — en dit in tegenstelling tot wat zovele commentaren over Beckett hebben verteld. In dat opzicht onderscheidt Murphy's boek zich sterk van dat van Carla Locatelli, hij ziet immers in Beckett een reconstructieve auteur wiens werk hij in zijn nauwgezette studie re-construeert.

Murphy beperkt zijn boek tot Becketts proza-werk en laat dus het beroemde theater-oeuvre buiten beschouwing. Ook leest hij Beckett in het Engels — meestal Becketts eigen Engelse vertaling van oorspronkelijk in het Frans geschreven teksten, en die vertalingen durven nogal eens verschillen — en maakt uitzonderlijk van de Franse versie gebruik. In zijn poging om de 'echte' Beckett te reconstrueren volgt hij de chronologie van de gepubliceerde werken; daarbij is het opvallend dat hij het eerste werk als een steeds werkzame basis blijft beschouwen, alsof deze vroege geschriften alle constitutieve en regulatieve ideeën voor het latere werk bevatten. De lezer vindt daarom zo vaak het enigmatische gedicht 'The Vulture' uit *Echo's Bones* (1935) en de monografie over *Proust* (1931) als referentie.

Murphy wil aantonen dat er in het werk van Beckett een artistieke honger naar zin aanwezig is die zich in een niet te stillen woordhonger manifesteert die kennelijk niet tot een erosie van het verlangen aanleiding geeft. Uiteindelijk moet deze honger het woord met de wereld verzoenen en de menselijke communicatie in de gemeenschap herstellen. Dit is de diepere grond voor de eindeloze permutaties van de verschillende grammaticale vormen die we in de bewustzijnsstroom van de Beckett-figuren kunnen terugvinden. In deze exploraties laat Beckett zich als een kenner van de taalmogelijkheden zien; ook verwerkt hij — hij is nu eenmaal een heel geschoolde auteur die in de literatuurgeschiedenis en in

de (vooral dualistische) filosofische stromingen thuis is — meesterlijk bepaalde motieven uit de antieke mythologie (Orpheus), uit Plato (de allegorie van de grot) en Dante's *Divina Commedia*.

Murphy is een bijzonder eigenzinnig lezer die het perspectief dat hij wenst te ontvouwen tot het einde doortrekt. Op die manier opent hij voor de lezer niet vermoede gezichtspunten en zet hij aan om Beckett te (her)lezen. De bladzijden die Murphy bijvoorbeeld aan het stukje *Assez* wijdt, zijn zeer treffend. Of hij overtuigt? Dat is een andere zaak. Is het zo dat *Textes pour rien* die belangrijke stap is naar de orfische visie op een geëngageerde verbeelding ten aanzien van de wereld? Vindt de lezer een rhetoriek van het sublieme terug in *From an Abandoned work*? Komt Beckett er uiteindelijk toe om een nieuwe taal uit te vinden om het ter sprake brengen van de transcendentie in de aanvaarding van het 'in-de-wereld-zijn' te herstellen? Leidt de 'rituele' deconstructieve syntaxis, dit agrammatisme van de 'syntax of weakness', tot de invocatie van het zijn? Dit zijn een voor een vragen waarop Murphy een positief antwoord geeft vanuit een lectuur die een reconstructieve selectie van citaten oplevert die een stelling verdedigt die men echter niet altijd op een overtuigende manier terugvindt als men de teksten zelf opnieuw ter hand neemt. Murphy vraagt dus duidelijk om een andere lectuur, om een interpretatie die afwijkt van diegene die 'Beckett' als een exponent van de zinloosheid van de zich 'ontwoordende' mens en wereld voorstelt. Hij distantieert zich bijgevolg van de meest Beckett-commentatoren, hoewel een groot deel van zijn analyses en duidingen toch in de 'traditionele' Beckett-duiding past die het over de uitzichtloosheid van de mens heeft die zich nooit realiseert wat de zin van zijn geboorte zou kunnen betekenen. Nu is het wel zo dat de Ierse auteur zelf een literatuur en narrativiteit presenteert die in het vlak van de interpretatie meerdere hypothesen toelaten. Zoals Carla Locatelli opmerkt is Beckett's 'verteltrant' in zijn meest agrammaticale 'novellen' uiterst elliptisch, zodat de tekst zelf de hypothetische interpretaties niet meer kunnen bevestigen; wat in de ellipsen moet worden 'ingevuld' overschrijdt de grenzen van de gegeven context.

Tenslotte distantieert Murphy zich van die auteurs die zich helemaal niet meer de zin-vraag stellen, maar zich uitsluitend met de 'interessante' taalexploraties en zijn 'schriftuur' inlaten. *Reconstructing Beckett* is ongetwijfeld een boeiend boek, niet in het minst omdat het aanzet tot een vernieuwde dialoog met teksten die, zoals alle grote teksten (maar niet alle teksten van Beckett zijn grote teksten, verre vandaar), hun geheim nooit echt en volledig kunnen prijs geven.

Jacques DE VISSCHER